

Onze formulieren

Bij allerlei feestelijke gebeurtenissen in onze kerken gebruiken we ze, de formulieren bedoel ik. En bij heel verdrietige momenten, zoals bij de afsnijding uit de gemeente, lezen we ze ook. Dat staat allemaal keurig aangegeven in de kerkorde. Om een paar voorbeelden te geven: bij de bevestiging van ambtsdragers hebben we naar art. 5 en art. 20 KO het desbetreffende formulier te lezen; bij de bediening van de doop wijst art. 59 ons op de plicht dat niet te doen zonder het vastgestelde formulier; en art. 70 laat ons geen andere keus dan dat we in een eredienst waarin Gods zegen over het huwelijk wordt gevraagd, eenzelfde formulier gebruiken.

Soms halen we bepaalde formulieren wel zo vaak te voorschijn, dat we zachtjes verzuchten dat het wat ons betreft wel een keertje overgeslagen mag worden. En in veel van onze kerken wordt daarom inmiddels dankbaar gebruik gemaakt van bijvoorbeeld de sterk verkorte avondmaalsformulieren. Om frequenter te kunnen vieren dan de voorgeschreven vier keer in het jaar. En de duur van de erediensten niet evenredig langer te maken. Formulieren. We hebben ze. En we moeten ze volgens gemaakte afspraken ook gebruiken. Maar waarom eigenlijk?

Reformatie

Al heel vroeg vinden we formulieren die werden gebruikt om de gemeente te onderwijzen in symbolische en liturgische handelingen. In de DIDACHE bijvoorbeeld, een geschriftje van 100 na Christus, komen we zulke vast omschreven leerinhouden al tegen. Tot lering en dus ook tot opbouw van de gemeente. Maar zoals dat voor zoveel zaken geldt, maakt de rooms-katholiciïstische nadruk op handelingen en symbolen ook hier, dat het onderwijs aan de gemeente door de wóórdverkondiging plaats moet maken voor bééltdaal. Kijken wordt belangrijker dan horen.

Tot de Here de Reformatie van zijn kerk geeft. Dan wordt van meet af aan

de aandacht weer gericht op het woord-onderwijs. Op de lering en de stichting van de gemeente. Zo krijgt de gemeente haar woordverkondiging terug. En wordt ze door de Here in alle dingen wijsge-maakt. Ook in het gebruik van de sacramenten, in de doelstelling van het huwelijk en in de noodzaak en de aanvaarding van ambtsdragers. Daarmee werd de aandacht voor formulieren, waarin dat onderwijs is vastgelegd, opnieuw noodzakelijk.

Allerlei historisch materiaal zou aan te dragen zijn, om Gods weg van genade aan zijn kerken te illustreren. Maar dat is niet de bedoeling van deze rubriek. Laat ik het er daarom kort bij mogen houden dat enkelingen als Calvijn, de keurvorst van de Palts, Olevianus en Datheen, maar ook vergaderingen als eerst het Convent van Wesel en in dezelfde eeuw ook de Nationale Synodes van Den Haag, Middelburg en Dordrecht daarin veel hebben mogen bijdragen. Zij leverden de concepten en formulieren die we vandaag de dag nog in ons kerkboek hebben. En die we verplicht zijn te lezen.

Woordverkondiging

Laat me over die verplichting nog het volgende mogen zeggen. Allereerst hebben we gemeend er als kerken goed aan te doen onszelf te verplichten tot het gebruik van de formulieren omdat, zoals gezegd, de gemeente leeft van en bij het haar verkondigde Woord. Het is, zoals wel gezegd is, het récht van de gemeente om steeds weer te horen te krijgen hoe de Here verzekert, regeert en bewaart. Kerkelijke handelingen zijn meer dan spirituele rituelen. Ze vertellen ons de daden van de Here in zijn voortdurende zorg voor zijn gemeente. Dat we en hoe we als gemeente de Here in onze erediensten mogen ontmoeten, gaat voor de viering en de beleving uit. We mogen op dit punt gekomen, elkaar vandaag de

dag wel waarschuwen om de winst van bijvoorbeeld de verkorte formulieren voor de viering van het avondmaal niet tot schade te maken, door één keer in de drie maanden te volstaan met het vijfde formulier uit het liturgisch katern. Dat doet tekort aan niet alleen de historische, maar vooral de inhoudelijke betekenis van die formulieren, waarin de gemeente breed onderwijs krijgt. Niet voor niets benadrukte de nationale synode van Den Haag 1586, dat het avondmaal na beëindiging der prediking gevierd moest worden. En ten aanzien van de doopbediening bepaalde de synode van Dordrecht 1578 dat er, ook als deze in een 'doordeweekse' eredienst plaatsvond, toch eerst een korte preek gehouden moest worden. Kijken werd in een gereformeerde eredienst vooral hóren!

Weren van dwaling

Een tweede reden die de vaststelling van formulieren noodzakelijk maakte, was de noodzaak om vrijbuitery van voorgangers tegen te gaan.⁽¹⁾ Men wilde zo belangrijk onderwijs niet aan de kennis en wijsheid van de enkele voorganger overlaten. De gemeente zou kunnen worden overgeleverd aan dwaling en eenzijdigheid. Een gevaar, dat vooral in die tijd en bepaald ook in ons land niet ondenkbeeldig was. Er liepen al te veel voorgangers rond met minimale kennis, die doperdom, remonstrantisme en gereformeerde overtuiging als een mixture presenterden, zodra ze eigen woorden kozen. Daaraan dreigden de gemeentes overgeleverd te worden. Terwijl het tot het récht van de gemeente behoort, in het haar toevertrouwde Woord te worden onderwezen. Vandaar dat we ons als kerken verplicht hebben tot het gebruik van de formulieren, zoals we die in ons kerkboek en het liturgisch katern vinden.

Geen keurslijf

Nu leert dezelfde geschiedenis ook, dat de tekst van de formulieren geen 'keurslijf' moet zijn, waarbinnen geen

Gemeentebreed

R. van der Wolf

enkele speelruimte mogelijk is. Bij een huwelijk tussen een man en een vrouw, beiden met kinderen, kan minder onbevangen gesproken worden over het eventuele krijgen van kinderen.

Laat staan, wanneer de bruid reeds een vrouw is van gevorderde leeftijd. Lang geleden zei Voetius daarvan al, dat men geen recht heeft te verwachten dat aan haar een wonder geschieden zal, gelijk eertijds aan Sara en Elisabeth. En een evangelist, verbonden aan een gemeente, heeft andere taken dan in het formulier voor de missionaire dienaren des Woords staan aangegeven. Het formulier voor de openbare geloofsbelijdenis kan, voor goed verstaan van een verstandelijk gehandicapte, eveneens vereenvoudigd moeten worden. De kerkenraad zal

daarin zijn verantwoordelijkheid te verstaan hebben. En bij grotere wijzigingen, zoals bij de bevestiging van een evangelist, kan instemming van de classis worden gevraagd.

Er zijn dus uitzonderingen denkbaar, die wijziging van een formulier noodzakelijk maken. Maar dat zijn dan uitzonderingen die de regel bevestigen, dat formulieren onverkort worden gelezen in al die gevallen waarin we met elkaar in de kerkorde hebben laten vastleggen, dat we ons onverkort houden aan wat we samen zijn overeengekomen. Omdat het, nogmaals, tot het recht van de gemeente behoort onderwezen te worden. En valse onderwijzingen bij voorbaat geweerd moeten worden.

Onderstreping

Het is wel goed nog eens een streep te zetten onder de waarde van het leerstellig karakter van de formulieren. In een tijd waarin eigen spiritualiteit - gedreven door symboliek - de woordverkondiging dreigt te overschaduwen, is het goed nog eens achterom te kijken. Horen werd kijken. Tot God in zijn genade van kijken weer horen maakte!

Noot:

¹ 'Overmits het gevaarlijk is, dat alle Dienaren eene bijzondere vermaning voor de bediening des Doops doen soudén, soo isset besloten dat de forme eenerleij sal wesen, welke corter begrepen ende de Dienaren